

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

У відповідності з Основними напрямками соціальної політики України на 1997—2000 роки основними її завданнями на цей період є: забезпечення стабілізації рівня життя населення, забезпечення конституційних прав і гарантій населення, органічне поєднання політики фінансової стабілізації та економічного зростання з соціальною політикою, орієнтація соціальної політики на збереження і відтворення трудового потенціалу, утворення необхідної мотивації продуктивної праці, запобігання масовому безробіттю, підвищення якості правових норм і розробка механізму дотримання пропорцій між рівнями доходів різних верств населення, здійснення реформ у найважливіших напрямках соціальної політики, збалансованість соціальних витрат бюджетів.

Але вищезгадані завдання можуть так і залишитись лише задекларованими, якщо не розробити конкретного механізму їх виконання та не узгодити з реальним станом економічного розвитку країни.

Не є новиною той факт, що соціальна політика в останні роки здійснюється в умовах погіршення економічної ситуації як в Україні, так і в інших країнах СНД. У таких умовах неможливе зростання витрат на соціальні потреби. У зв'язку з цим рівень життя переважної більшості населення різко погіршується. Особливо гостро стоїть проблема соціальної захищеності таких верств населення, як пенсіонери, інваліди, багатодітні сім'ї, молодь. Красномовно свідчить про стан соціальної політики співвідношення між реальною заробітною платою переважної більшості населення, пенсіями, стипендіями та рівнем цін на предмети першої необхідності, комунальні послуги. У відповідності з даними Держкомстату України по Чернігівській області за перше півріччя 1997 року середні доходи сім'ї становлять 147 гривень. Із них: витрати на харчування складають 52 гривні 40 копійок (34,55%), адже вартість набору з 22 найважливіших продуктів харчування в цінах торговельної мережі — 55,77 гривні; витрати на непродовольчі товари — 24,8%; оплата особистих і виробничих послуг — 19,2%. Недоліком цих статистичних даних є їх усереднений рівень. До того ж тут не враховуються обороти тіньової економіки.

Невпевненість у завтрашньому дні, зубожіле існування осіб похилого віку, зумовлене економічною ситуацією, виводить на перший план проблеми зовсім іншого змісту — проблеми психологічної адаптації та самореалізації. Фактори незахищеності, нереалізованості своїх можливостей, впливають на психологічний стан населення, особливо престарілого, викликаючи зміни в психіці, стані здоров'я, (особливо серцево-судинної системи). І як наслідок — збільшення витрат медичних та профілактичних закладів, зростання витрат сімейних бюджетів на медичні препарати, а при відсутності доходів — зростання смертності.

В Україні залишається актуальною проблема неплатежів, що призводить до тривалих (по п'ять і більше місяців) затримок виплати заробітної плати. Тобто порушуються Конституційні гарантії (ст. 43 Конституції України) — «...Кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає... Кожен має право на заробітну плату не нижчу від визначеної законом».

До того ж середня заробітна плата робітників збільшується набагато повільніше офіційного розміру оплати праці. Але доходи керівни-

ків підприємств, фірм продовжують зростати швидше, ніж оплата інших працівників, що говорить про зростання дисбалансу в оплаті праці різних верств населення. Це ставить під сумнів політику держави на створення середнього класу. В Україні намітилась тенденція до поляризації доходів, що є підтвердженням хибності нинішнього курсу реформування економіки.

При вирішенні складних економічних і соціальних проблем не можна розраховувати тільки на стихійні процеси і автоматизм ринкових механізмів саморегулювання. Як вірно відмітив В. О. Паламарчук, сучасна ринкова економіка не має нічого спільного з тією ринковою економікою, яку намагається нав'язати Україні дехто з експертів та радників. Високоорганізована ринкова економіка країн Європи, США, Японії регулюється як законодавчою, так і виконавчою державною владою за допомогою механізмів бюджетної, валютно-фінансової, податкової, митної, антимонопольної та регіональної політики.

У пошуках виходу із становища, що склалося, в Україні працюють спеціалісти, науковці, органи законодавчої та виконавчої влади. 15 жовтня Верховна Рада України ухвалила Закон України про підвищення вартості межі малозабезпеченості, починаючи з 1 січня 1998 року до 73 гривень 70 копійок. 22 жовтня 1997 року Президентом України було підписано Закон про затвердження мінімальної пенсії на рівні 70 гривень 90 копійок. Для впровадження в життя вищезгаданих нормативних актів необхідно розробити відповідний механізм їх реалізації.

У зв'язку з реформою соціального захисту в Україні і поетапним введенням соціального страхування передбачається перекласти на роботодавців вирішення деяких соціальних питань, наприклад, формування страхового фонду. Але при цьому потрібно враховувати, що при розвитку недержавних форм власності звужується поле впливу держави на соціальні процеси, та чимало соціальних функцій не можуть переходити до нових власників. Це, перш за все, питання соціального страхування та соціального захисту.

Адміністративні методи регулювання праці мають бути замінені системою договірних відносин між суб'єктами соціально-трудових правовідносин. Але тут виникає нова проблема: на сьогодні в Україні практично відсутній механізм відповідальності керівників підприємств за дотримання трудових прав працівників.

Лише задекларованим залишається підвищення мотивації до праці. Добросовісна, чесна праця стає, в масовій свідомості, непотрібною. На протипагу цьому культивується власність, багатство, здобуте у будь-який спосіб. Це питання не вирішиться до того часу, поки буде існувати приховане безробіття (досвід країн Східної Європи та Південної Америки показує, що скорочення виробництва на 25% призводить до безробіття на рівні 12—15%), заборгованість по заробітній платі, а засобами масової інформації буде пропагуватись тенденційно деформований, так званий «західний» спосіб життя.

Із вищесказаного варто зробити такі висновки:

по-перше, проблеми, які піднімаються в цій статті, є комплексними, вирішення їх залежить від загальної економічної ситуації, бюджетної і кредитної політики держави, від розвитку пріоритетних галузей економіки, перш за все промисловості та сільського господарства України;

по-друге, соціальні негаразди в суспільстві досягли стадії потенційно можливого соціального вибуху, що зумовлює необхідність розробки механізму поліпшення рівня життя населення та надання йому певного рівня соціальних гарантій. Теорію, яка матиме важливі наслідки для України, висуває у своїх роботах А. Москвін. Слушною думкою є та,

що для вивчення складних соціально-економічних процесів і розробки більш досконаlih і ефективних шляхів виходу з економічної кризи необхідна нова і прогресивна методологія соціографічного аналізу і прогнозування виробничої, розподільничої, інвестиційної та інших сфер діяльності суспільства.

Вивчення досліджуваних процесів має базуватись на аналізі даних статистики підприємств. Характерною рисою соціографії є поєднання дослідження економічних процесів у поєднанні з соціальними. Це дасть змогу простежити тенденцію економічного росту чи спаду і створити механізм адаптації соціальної політики до можливих змін економічного розвитку країни.

Для реформування трудових відносин, поліпшення соціального захисту населення необхідно:

— відновити оптимальні темпи розвитку вітчизняного виробництва на основі максимально можливого залучення інвестицій, що дасть змогу здійснювати виплату заробітної плати населенню, закладе підґрунтя для зростання соціальних платежів та виплат;

— законодавчо закріпити чітке розмежування повноважень між діяльністю державних законодавчих і виконавчих органів та роботодавців в галузі соціального захисту та надання соціальних гарантій населенню;

— у зв'язку з тим, що актуальною проблемою соціального розвитку України є криза неплатежів, яка тягне за собою широкомасштабну невикладку заробітної плати, необхідно вжити невідкладних заходів. Виплата всієї заборгованості по заробітній платі вихлюпне на ринок додаткові грошові ресурси, які в основній своїй масі нічим не забезпечені. Це призведе до порушення макроекономічної рівноваги і, перш за все, до падіння курсу гривні. Як відомо, в Україні іде процес приватизації прибуткових підприємств енергетики. Тому можливим є варіант видачі заробітної плати акціями перспективних підприємств за умови згоди працівників;

— при реалізації нормативних актів про збільшення рівня пенсій необхідно акцентувати увагу не на інтенсивних методах поповнення державного бюджету та Пенсійного фонду, а на екстенсивних, тобто за рахунок виявлення неоподаткованих доходів, прихованих операцій «тіньової економіки».

